

Wejsańske su jomu raži pšisluchali

W lěse 1991 jo rožony Drjenowar Juro Frahnow pó žyčanju tegdejšnego hušego promšta Reinhardta Richtera z cuzby do Dolneje Łužyce se nawrošil, aby swojím krajanam Bóže slowo w maminej rěcy zapowědał. Wón jo ned pilnje sobu želał w cerkwinje želowej kupce Serbska namša, teke za Spěchowanske towaristwo za serbsku rěc w cerkwi. Dogromady wósymzaset raz jo tegdy w Picnju bydlecyr prjatkaf wót lěta 1992 w swojjej rědnej dolnoserbskej maminej rěcy prjatkowal

a z mójnym rědnym glosom kjarliže zaspjwal. Chčož jo joga raz sobu dożywil, se zawěrnó spomina na joga wótergi luštne pšironjanja a ludowu rěc. Jomu su luže na jsach razi pšisluchali, ga su jomu derje rozměli.

Na dalšnych, nimskich namšach jo se dał nagroniš a jo wótergi w serbskej rěcy bjatowanja z głowy pšednjast abo pšedcytal abo serbske kjarliže zespjwal. Wěcej raz jo to cynil w Cerkwicy, zož jo Serbam pšichylony nimski faraf

Kafejiše pó serbskej namšy we wósadnem domje w Turnowje na 22. februarje 1998. Juro Frahnow jo namšy prjatkowal a pó nej jo se rozgranjal z lužimi a jo z nimi gromaže spjwal. Foto: archiv

Werner Měškank

Za mnjo bešo wón žywa terminologija

Juro Frahnow jo pregowany pšez dwě diktaturje. W brunje z kšěli joga pšnimcowaš, w cerwjenej su wopytali z njogo „systemtreuen Sorben“ napóraš. To wobyma systemoma njejo se razišo.

Předny raz som Jura Frahnowa zmakal na dalejkublanju serbskich ceptarjow na serbskej rěčneju šuli. Tam jo wón ako docent z nami serbske kjarliže spjwal. To jo było rěčne zwucowanje fonetiki. Drjenojska wósadna narěc jo mě sympatiška, mam teke w Drjenowje serbske pšiswójźbne. „Ta wósadna narěc zna tak kšasnje, to musy moja žowka tek na Dolnoserbskem gymnaziumje wuknuš“, som se myslil. Tak jo se wóna sobu wobžełila na nabožinskej wucbje pla Jura Frahnowa. Ale wón jo był jano krotki cas ceptar wónabóžny na DSG. Dla šišca cerkwinogo zastojnstwa jo musal z wucbu pšestaš. Ze solidarńosću z Frahnowom jo se moja žowka wót nabožiny wótzjawila. Som byl na zachopjenku pšesiwu tomu, ale wóna jo gronila: „Wótnešta chójžim na wucbu za górejbranje, wucbu nabožiny mimo Frahnowa njepódpěrujom.“ Z togo casa som pšijašel Jura Frahnowa. Juro Frahnow jo pšecej gronil swojo mēnjenje, což we wucbje ceptarja pšijnajo teke wušparanja.

Z lubosći k wósadnym narěcam, ako nikula njebuchu spěchowane, smy založyli a natwarili Pónaschemu. Wósadna narěc jo rěc małych luži, tak to pišo Strittmatter, wóna njejo rěc lepšych luži w měsce.

Ako Witaj-ceptar za LER njamam terminologiju za nabožinu tak ako górnoserbske bratiš a sošy. Žywa terminologija jo był Juro Frahnow za mnjo. Som se joga cesto pšasał za tym a drugim. Njeznaju žednogo drugogo Dolnoserba, kenž tak dokradnje jo lozawał Swěte pismo we swabachu.

Hynac ako mój stary nan jo Frahnow nawuknuł serbski lazowaš a pisaš. How jo teke wizeł konflikt mjazy oficjalneju a nabožinskeju serbsčinu. Juro Frahnow jo serbskim wjele lazował a jo swoje prjatkowanja sam w serbskej rěcy napisał. Mjazyrodnate slawisty su kšěli dożywiš namšu z prjatkowarjom Frahnowom. „Toš ta rěc jo taka rědna“, jo wuchwalil prof. Stone z Oxforda. W lěse 2000 jo

musalo Spěchowanske towaristwo za serbsku rěc w cerkwi dla financielneje nuze Frahnowa puščiš ze žela. Wón jo pytal trošt we Bogu a jo chopil pisaš serbske kjarliže. Joga rědne kjarliže budu naše žižiši hyšći za hundred lēt spjwaš. Mam Jura Frahnowa za dolnoserbskego procowarja, ako bóžko nikula njejo dostał serbske myto.

Uwe Gutšmidt z Bórkow

Prjatkaf a dušepastyŖ Juro Frahnow jo pregowal mójnje te serbske cerkwine žywnjenje w Dolnej Łužycy. Foto: M. Helbig

Mjazy sorabistami jo wón był „geheimtip“

Juro Frahnow – tak wiže cytarje 75lětnego jubilara

Adelheid Dawmowa

Na 5. septemberu jo swěšil Juro Frahnow, serbski prjatkaf na wuměniku, swój 75. narodny žen. Swěžen njejo był w Picnju, ale we Wittenbergu, zož bydli wót lěta 2011 ze swojēju manželskeju Hanni w domje nejmlodšeje žowki. Južor styri dny do narodnego dnja su k njomu woglědali joga sošy Johanna Pontowa (78), Lisa Hokunowa (87) a Annemarie Burchardtowa (84) a joga bratiš Johannes Frahnow (84), ako su wše doma w Drjenowje.

Jim jo luto, až jubilar chórjejo na demencu, njamóže se sam wobstaraš a jězdiš jano na butlatem stolu. Wón póderbi pomocu ženskeje a luži wówardowanjskeje služby. Raži by se z nim tak ako pšerwej rozgranjal, se gromaže z nim dopominali na rědne case. „To ale njejo wěcej móžno“ woblutujo Johanna Pontowa. Wóna, sošy a bratiš lubuju swojogo

bratiša a se waže to wjelgin, až jo z celeju wutšobu služyl serbskim wěrcjem ako dušepastyŖ a prjatkaf. Cynil jo to w nadawku ženskeje a luži wówardowanjskeje služby. Raži by se z nim tak ako pšerwej rozgranjal, se gromaže z nim dopominali na rědne case. „To ale njejo wěcej móžno“ woblutujo Johanna Pontowa. Wóna, sošy a bratiš lubuju swojogo

bratiša a se waže to wjelgin, až jo z celeju wutšobu služyl serbskim wěrcjem ako dušepastyŖ a prjatkaf. Cynil jo to w nadawku ženskeje a luži wówardowanjskeje služby. Raži by se z nim tak ako pšerwej rozgranjal, se gromaže z nim dopominali na rědne case. „To ale njejo wěcej móžno“ woblutujo Johanna Pontowa. Wóna, sošy a bratiš lubuju swojogo

zabyła. Ako jo gano za krotki cas w chórowni lažał, stej k njomu tam woglědajeł pšedšedar kupki faraf Ingolf Kšenka, a clonk dr. Christina Pieńkowska.

Někotare z tych luži, kenž jubilara derje znaju, su pisali wo swojich dożywjenjach a nazgónjenjach z nim. Tak jo nastal zajmny pógłęd na Frahnowe statkowanje w Dolnej Łužycy.

BIOGRAFIJA

- 5.9.1937 jo se Juro Frahnow narožil w Drjenowje
- 1943-1951 šula w Drjenowje
- 1951-1960 žela w rolnikarstwje nana
- 1960-1964 jo sofer chórbnych pši Cerwjenej kšicy
- 1962 wóženjo se z Göbelojc Hanni
- 1964-1965 jo k polojcy prjatkaf w Picnju a wokolinje a k polojcy bur w nanowej žywnosći
- 1965-1966 wukublanje na prjatkarskej šuli w Falkenbergu
- 1986-1991 jo prjatkaf we Wittenbergu
- 1991-1992 jo prjatkaf w Picnju a wokolinje
- 1996/97 žela za Serbski institut na rědnem pólu
- 1994-2000 jo w nadawku Spěchowanskego towaristwa za serbsku rěc w cerkwi serbski prjatkaf a dušepastyŖ
- 1994-1999 jo clonk bram-borskeje Serbskeje rady
- 1999 založijo sobu towaristwo Pónaschemu

Za projekt GENIE jo hundred rozgnow wjadł z maminorěcnymi

Njamogu se dopomnješ, ga a žo som předny raz wizeł kněza Frahnowa. Nejskerkej jo to było někake wuscělanje programa „Lužycy“ pšed wjele lětami, zož su joga pokazali we joga „elemente“: pši prjatkowanju abo spjwanju abo pši rozgnow z lužimi. A južo do togo su mě w njom wulicowali. Mjazy slawistami a sorabistami jo wón był „geheimtip“: maminorěcny Serb, kenž jo zachował take rědne slowjańske wugronjenje, kenž bóžko wěcej njejo typiske za wěšy žel Serbow. Wušej togo jo se gronilo, až njama wón žedne šěžkosći, pšiš do rozgnow z lužimi. Togodla jo wón był idealny kandidat za projekt GENIE (powědana dolnoserbsčina, Gesprochenes NIEDersorbisch; wěcej wó projekse móžo lazowaš w interneše: http://genie.coli.uni-saarland.de/nc45_06.pdf).

W ramiku togo projekta jo bylo pšedwizone, zběraš nagrawanja powědaneje dolnoserbsčiny z archiwowu serbskego rozgnow rbb a Serbskego instituta a dopolniš toš te nagrawanja pšez „normalne“ rozgnow z maminorěcnymi lužimi. Za take „normalne“ rozgnow smy kšěli joga zapšegnus.

Togodla som joga pšasał, lěc by kšěl sobu želaš, a som se wjelgin wjaselił, až jo pšigronil. Za pšigoty konkretnego žela smy pón z Pósaarskeje drogowali do Blotow, a tam smy se skónčnje zmakali z nim. Spomnjejom se derje, až pšisamem joga předna sada jo byla, až njewobknězijo pšawu a powěda jano špatnu serbsčinu. Pón som jomu wótergronil, až rowno togodla smy joga wubrali, dokulaž za našym zdašim jo joga serbsčina ta pšawa a nic nawopak. Njewěm, lěc jo wón mě pópsawem wěril: nanejmenjej jo se wón widobnje wjaselił, až njemysj wót njogo wócakowawli taku šulsku serbsčinu. My smy jomu hyšći pokazali, kak smy želaš z nagrawanskim rědom, a pón jo wón zachopil. A to, což jo wón we krotkem casu wugał, jo było wó wjele wěcej, nježli smy wócakowali. Wón jo samostatnje pytal za partnerjami za rozgnow, z kótarymiž my ako cuze žednje njeby mógli powědaš (nanejmenjej nic serbski).

W lětomu 2005 a 2006 jo wón wjadł hundred rozgnow a jo to wšykno nagrawal. A nagrawanja pokazaju, kak šykownje jo wón

mógal ze wšakimi lužimi do rozgnow pšis. Wšykno klincy tak njenuzkanje: luže su zazadaš te abyndni, až jo tam stojał mikrofon na bliže. Zawěće jo wón mógim na taku wizu teke gótował frejdu, dokulaž jo we tych rozgnowach pšisamem pšecej šlo wo starem casu, a luže su se mógli domyslił na wšykno to rědne a to tužne, což su dożywili.

Jogo žel w datowej bance GE-

Wóni su projekt GENIE do statka stajili: (wólěwa) prof. dr. William Barry, Jutta Kaiserowa, Juro Frahnow, Holger von Rauch, Helena Palmanowa a prof. dr. Roland Marti. Foto: G. W.

Měj žek za kuže zmakanje

Zo a kak Jura Frahnowa som předny raz zmakal, na to njamgu se wěcej domarkowaš. Wóno jo dejala byš wesrjež 1990tych lět, ja som był něži 17-lětny kjarlik. Nanowe awto njejom směl hyšći wóziš a droga z Budyšina do Dolneje Łužyce jo toš byla wobšežna. Som pak był zapalony za wo serbske – za to górcje (tak smy doma powědali) rowno tak, ako za to dojočne. Dolnoserbsčina njejo mě byla cuza, som ju wótergi šyšaš a cytal a teke mógal pór slow lamaš, ale som se do głowy stajil, až kšěl ju pšawje nawuknuš. Tak som chopil z lužimi jězdiš na serbske namše.

Na takej drje som joga předny raz dożywil: Jo prjatkowal tak, až wěrjece (wěšy part starše luže, kótarymž ten serbski jězyk jo se lepěj wobrašal nježli ten nimski) su mógli casy lěbda lđzam dowoboraš a wótergi su dejali směcha dla zuby zakusowaš. To grono jo było glosne a jasne a wócywidnje jo na flaku namakalo prjatkaf w Picnju a wokolinje a k polojcy bur w nanowej žywnosći

– 1962 wóženjo se z Göbelojc Hanni

– 1994-2000 jo w nadawku Spěchowanskego towaristwa za serbsku rěc w cerkwi serbski prjatkaf a dušepastyŖ

– 1994-1999 jo clonk bram-borskeje Serbskeje rady

– 1999 založijo sobu towaristwo Pónaschemu

– 1996/97 žela za Serbski institut na rědnem pólu

– 1994-2000 jo w nadawku Spěchowanskego towaristwa za serbsku rěc w cerkwi serbski prjatkaf a dušepastyŖ

– 1994-1999 jo clonk bram-borskeje Serbskeje rady

– 1999 založijo sobu towaristwo Pónaschemu

Juro Frahnow na jadnej z tych tradicionalnych serbskich namšov jatšowne pónjezele w Picnju. Foto: M. Helbig

som pónal tak, ako we wšakich jsach pšez generacije jo se dawala dalej...

Gaž se spomnjejom na te woglědy, pšizo mě ned do myslil, až smej gromaže pšeložytel kjarliž. Na dwa glosa smej jen pón spjwalej mjazy drugim wu Bosanowych na Górach, pla Malkowych mjazy Bórkowami a Smogorjowom a hynži. »Žywnjena lěta se nam minu«, tak smej zgłosowalej. Mjazytm jo pšejšo 15 lēt...

Pši žele jo Juro cesěj pšimjel za stareju bibliju. Wótergi su byli jomu slowa w njej cuze, casy jo cwiblowal, lěc wónu su zewyšym pšawe. Za cas joga žišetstwa že njeju byli serbske namše, cerkwinu a z tym pisnu rěc njejo mógal pónaš. Pši swojom dušepastyŖskem žele pó celej Dolnej Łužycy jo pak malsnje zawuptynuł, až w jadnej jsy su gronili tak, w drugej znak, how su stare serbske slowko hyšći znali, hynži jo južo bylo narowanje z nimskim. Tak jo jomu pšilo lažej, to abo drugo njeznate slowo akceptěrowaš, se pšiswójš a wužywaš.

Kuždy raz, gaž smy se sednuli za bidlo – wón, joga ženska a ja –, smy bjatowali. Raz jo mě pšasał, lěc njeznajom serbske bjatowanje ku bidlu. Ga som spontanje pšestajil to našo górnoserbske: Wóšce, z Twójej ruki mamy, což tu k jězy wužywamy. Zognuj dary a tek nas, Jezu, naše duše pas. Amen. Pór nježel pozadžej som

– 1994-1999 jo clonk bram-borskeje Serbskeje rady

– 1999 založijo sobu towaristwo Pónaschemu

Pšijašel we wjasołych, ale tek w tužnych štundach

Jura Frahnowa a mě zwěžo pšijašelstwo, kšescijańska wěra, lubošć k serbskej rěcy a to wówojanje wo našej rědnej a woblubowanaj slowie w nimskej rěcy „Wenden“ a „wendisch“. Pónalej smej se na za mnjo přednej namšy na tom Serbskem festiwalu 1994 w Radušu. Južo ako jo serbski prjatkaf mě z mamu tak wutšobnje huwital, až som ned zacuwal wjeliku sympatiju za njogo, za mnjo až do togo njeznatego luža. Teke joga prjatkowanje a spjwanje namšy pód golanj njejom jo se mě tencas wjelgin spódbalo.

Wót togo zmakanja som hordował zwěrnny serbski namšaš. Nic jano na serbskich namšach som joga pón zmakal. Ako serbski dušepastyŖ jo woglědał teke k mójima starjšyima. Wónaj stej se radej serbski z nim rozgranjalej, a to nic jano wo Bogu.

Rědne, ale teke luštne doży-

som pónal tak, ako we wšakich jsach pšez generacije jo se dawala dalej...

Gaž se spomnjejom na te woglědy, pšizo mě ned do myslil, až smej gromaže pšeložytel kjarliž. Na dwa glosa smej jen pón spjwalej mjazy drugim wu Bosanowych na Górach, pla Malkowych mjazy Bórkowami a Smogorjowom a hynži. »Žywnjena lěta se nam minu«, tak smej zgłosowalej. Mjazytm jo pšejšo 15 lēt...

Pši žele jo Juro cesěj pšimjel za stareju bibliju. Wótergi su byli jomu slowa w njej cuze, casy jo cwiblowal, lěc wónu su zewyšym pšawe. Za cas joga žišetstwa že njeju byli serbske namše, cerkwinu a z tym pisnu rěc njejo mógal pónaš. Pši swojom dušepastyŖskem žele pó celej Dolnej Łužycy jo pak malsnje zawuptynuł, až w jadnej jsy su gronili tak, w drugej znak, how su stare serbske slowko hyšći znali, hynži jo južo bylo narowanje z nimskim. Tak jo jomu pšilo lažej, to abo drugo njeznate slowo akceptěrowaš, se pšiswójš a wužywaš.

Kuždy raz, gaž smy se sednuli za bidlo – wón, joga ženska a ja –, smy bjatowali. Raz jo mě pšasał, lěc njeznajom serbske bjatowanje ku bidlu. Ga som spontanje pšestajil to našo górnoserbske: Wóšce, z Twójej ruki mamy, což tu k jězy wužywamy. Zognuj dary a tek nas, Jezu, naše duše pas. Amen. Pór nježel pozadžej som

– 1994-1999 jo clonk bram-borskeje Serbskeje rady

– 1999 založijo sobu towaristwo Pónaschemu

se žiwał, gaž wón pó namšy, do kafejiša, jo z lužimi gromaže se módlil: Jo mógal to grono k hyšći z głowy. Jano z žyčanja, až Jezus dejal byš našych dušow pastyŖ, jo wordowalo Jezu, našych dušow pas.

W dwanaštem lětniku na Budyšinškem Serbskem gymnaziumje su stojali na planje teke zakłady dolnołužyskeje serbskeje rěcy. Som se žycyl, aby moje sobuwukniki dolnoserbsčinu pónali ako žywu rěc, w kótarej možo žortowaš, bjatowaš a teke šćokaš, jo-lic notne. Toš som Jura Frahnowa pšowyl, aby nam něčo wo swojom žywnjenju wulicył. A wón jo pšijel. Šulsku gózinu smy dejali pódlějšy, ale nicht njež kšěl docasa wótěš. We tom, ak jo powědał, som se domarkowal na joga slowa raz něži w cerkwi: »Wy ga wěšćo, ze mnu a mójim prjatkowanim, gaž jo njewóltažujom, jo hejnak z někim, ako se sednjo na mlodwego kónja, njesodlanego, bžez wócki abo wužy, a mójnje do njogo kópnjo.«

Pó lětach su se pšitowarišyli předne šěze starstwa. Raz som serbskemu prjatkowarju, mjazytm na wuměniku, woglědał do chórownje, woglědał pó dnjow lažaš. »Pšedstaj se«, jo ned wuprasul, »ten wóš duchtaf jo se pominal, aby jomu spjwal. Serške!« Gjardy a glucny jo był, až něchten jo rožel wó to serbske.

Dr. Fabian Kaulfürst, Pančicy-Kukow

nalnem Serbskem bliže w Zušowje, zož kněz Frahnow jo bjatowal, hulicowal, ale teke wjele spjwal. Gaž wón raz njejo pódla był, to žedno pšawe Serške bidlo było. Tak někak jo to bylo hejnak „žeń mimo slůnka“.

Ale teke ako clonka cerkwinego towaristwa PÓNASCHEMU smej wjelgin zwězanej bytel. Bóžko njamogu se nic jano na wjasole zmakanja dopomnješ. Tak jo Juro Frahnow nam samo w nocy pši boce stojał, bjatowal, spjwal a trošt dał, ako moja loba mama jo w chórowni lažała a jeje slědna štunda jo pšišla.

Tak se teke rozomějo, až wón jo teke pši zakopowanju mójich huknuł. W Goleniowje som z Jurrom Frahnowom teke byl na katorskej namšy, zož wón jo serbski kjarliž huspiwal.

Njamogu wěcej nalicys, kak cesto smej se zmakalej na tradicio-

Siegfried Malk ze Smogorjowa